19.10.2021 POL-2021-128386

Eduskunta
Hallintovaliokunta
HaV@eduskunta.fi

VNS 8/2021 vp

VALTIONEUVOSTON PUOLUSTUSSELONTEKO

1. Pyyntö

Keskusrikospoliisia on pyydetty otsikkoasiassa kuultavaksi 20.10.2021 pidettävään eduskunnan hallintovaliokunnan kokoukseen sekä toimittamaan asiasta asiantuntijalausunto. Kuulemisen teemana on turvallisuusselontekojen yhteys (toimintaympäristö ja tilannekuva), eri viranomaisten roolit laaja-alaisessa vaikuttamisessa, viranomaisten välinen yhteistyö ja virka-apu, lainsäädännön muutostarpeet sekä muut lausunnonantajan kannalta olennaiset seikat.

2. Keskusrikospoliisin lausunto

Keskusrikospoliisin toimiala huomioiden kuulemisen teemaa käsitellään lausunnossa erityisesti vakavimman ja järjestäytyneen rikollisuuden torjunnan ja siihen liittyvien toimintaympäristötekijöiden näkökulmasta. Muilta osin Keskusrikospoliisi viittaa Poliisihallituksen samassa asiassa antamaan lausuntoon (POL-2021- 128380).

Yleistä

Keskusrikospoliisi pitää Valtioneuvoston puolustusselontekoa johdonmukaisena ja ytimekkäästi keskeisiin kysymyksiin pureutuvana asiakirjana. Puolustusselonteko keskittyy sotilaallisen toimintaympäristön muutoksiin ja puolustuksen kehittämiseen.

Puolustusselonteossa on kuvattu selkeästi Suomen toimintaympäristön muutoksia erityisesti puolustus- ja turvallisuuspoliittisesta näkökulmasta.

Keskusrikospoliisi tuo esille omassa lausunnossaan puolustusselonteossa olevia seikkoja toimintaympäristön todetuista muutoksista, joissa on nähtävissä selkeä kytkös valtioneuvoston selontekoon sisäisestä turvallisuudesta ja siinä mainittuihin toimintaympäristön muutoksiin.

Keskusrikospoliisi nostaa lausunnossaan osaltaan esiin erityisesti kaksi keskeisintä seikkaa: kyberrikollisuuden ja sen torjunnan sekä epäasiallisen vaikuttamisen eli niin sanotun hybridivaikuttamisen, joka voi olla osa puolustusselonteossa mainittua laaja-alaista vaikuttamista.

Kokonaisturvallisuus ja turvallisuusviranomaiset

Puolustusselonteossa todetaan tiivistetysti, että puolustusvoimat varautuu laaja-alaiseen vaikuttamiseen yhdessä muiden toimijoiden kanssa osana kehittyvää kokonaisturvallisuuden mallia. Viranomaisten välistä yhteistyötä on edelleen kehitettävä kyberpuolustuksen, strategisen viestinnän ja informaatiopuolustuksen alalla.

Sisäisen turvallisuuden ja sitä koskevan selonteon näkökulmasta voidaan todeta, että toimintaympäristön muutoksissa näkyy uhkina globaalit ilmiöt (ilmaston muutos, muuttoliike ja pandemia) sekä syrjäytymisen ja sosiaalisen pahoinvoinnin sekä polarisaation aiheuttamat haasteet sisäiselle turvallisuudelle. Yhteiskunnan viranomaisten kyky vastata näihin haasteisiin ja ehkäistä niistä syntyviä ongelmia onnistuneesti vaikuttaa yhteiskunnan toimivuuteen sekä kansalaisten kokemaan luottamukseen yhteiskuntaamme ja sen viranomaisia kohtaan. Tällä voi olla merkitystä yleiselle maanpuolustustahdolle sekä yhteiskunnan resilienssille häiriötilanteissa.

Vakavan ja järjestäytynen rikollisuuden muutokset Euroopassa heijastuvat vahvasti myös Suomeen ja Suomessa esiintyvään rikollisuuteen. Näistä esiin nostettakoon erityisesti kyberrikollisuuden (tietoverkkorikollisuuden) kasvu sekä Suomessa ilmenevän ja tänne vaikutuksensa ulottavan järjestäytyneen rikollisuuden kansainvälistyminen ja koveneminen.

Sisäisen turvallisuuden osalta voidaan todeta, että Suomessa poliisi on rikostorjunnan yleisviranomainen. Nopeasti muuttuvan toimintaympäristön muodostamaan haasteeseen vastaa osaltaan Keskusrikospoliisissa toimiva poliisin tilannekuvakeskus, joka on jatkuvassa yhteistyössä poliisilaitosten kanssa ja etenkin PTR-rikostiedusteluverkostoa hyödyntäen seuraa reaaliaikaisesti kokonaisrikollisuutta sekä nostaa esiin rikosilmiöitä ja -uhkia. Tilannekuvan muodostamisessa hyödynnetään keskeisesti myös Keskusrikospoliisin vastuulla olevia poliisin kansainvälisiä yhteyksiä.

Edellä todetun johdosta, niin kokonaisturvallisuuden kuin sisäisen turvallisuuden näkökulmasta ja niiden tilannekuvien ylläpitämiseksi, on tärkeää varmistaa, että yhteistyö ja tiedonvaihto kaikkien turvallisuusviranomaisten kesken, selkeästi määritellyt roolit tunnistaen, on systemaattista ja jatkuvaa ja sitä koskeva säädöspohja on ajan tasalla. Keskusrikospoliisin osalta voidaan todeta, että yhteistyö Puolustusvoimien kanssa ja siihen liittyvä virka-avun saaminen tai antaminen on toimivaa ja jatkuvaa ja se on myös edelleen kehittynyt sekä tiivistynyt viime vuosien aikana.

Keskusrikospoliisin näkökulmasta on myös tärkeää, huomioiden viimeaikaiset muutokset muiden turvallisuusviranomaisten tiedonsaantivaltuuksissa, ns. palomuuripykälä huomioiden, varmistaa, että poliisin toimialaan kuuluvien rikosten ja uhkien torjumiseen, paljastamiseen ja esitutkintaan liittyvä tieto saadaan poliisin käyttöön viipymättä sovittuja kanavia pitkin, lainsäädäntö huomioiden.

Kyberrikollisuuden torjunta

Sisäisen turvallisuuden selonteossa kuvataan, että Tietov*erkossa tapahtuva ja verkkoa hyödyntävä rikollisuus sekä kyberrikollisuus lisääntyvät ja kehittyvät nopeasti.* Rikollisuuden siirtymistä tietoverkkoihin selittää digitalisaatio. Yksittäisiin kansalaisiin kohdistuvien ns. verkkoavusteisten petosten kasvun lisäksi merkityksellisiä ovat erityisesti myös, puolustusselonteko huomioiden, lisääntyneet palvelunestohyökkäykset ja / tai tietomurrot ja niihin liittyvät kiristykset, joiden avulla voidaan haitata ja estää yhteiskunnan toimivuuden kannalta kriittisten yritysten, virastojen ja laitosten toimintaa tai hankkia niistä tietoa myöhempää käyttöä varten.

Mainitun toiminnan takana voi olla järjestäytynyt rikollisuus, yksittäiset hakkerit tai rikolliset toimijat, jotka ostavat palvelun asian osaavilta rikollisilta toimijoilla (Crime As a Service). Toimijatahona voi myös olla valtiollinen toimija tai sen lukuun toimiva tahot.

Kyberrikollisuuden torjunnassa on useita toimijatahoja, mistä johtuen tilannekuva on osin vielä melko hajanainen. Vaikka yhteistyö eri toimijoiden välillä toimiikin hyvin, on tiedonvaihdossa vielä lainsäädännöstä johtuen kehitettävää. Eräänä haasteena tilannekuvan ylläpitämiselle nähdään niin sanottu esitutkintapakko, mistä johtuen yritykset voivat rikosprosessin tuoman mahdollisen myöhemmän mainejulkisuuden vuoksi jättää ilmoittamatta rikoksista, jolloin myöskään tilannekuva ei tältä osin kartu.

Kyberrikollisuuden torjunnassa on keskeistä nopea rikostorjunnallinen ”ensivaste” ja toiminnan käynnistäminen tekijätahosta riippumatta. Toimenpiteet käynnistää poliisi, joka on myös toimivaltainen viranomainen tutkimaan ilmi tulevat rikokset. Kansallisen kyberstrategian täytäntöönpano-ohjelman toimenpide-esitysten mukaisesti Keskusrikospoliisiin sijoitetun poliisin Kyberrikostorjuntakeskuksen tavoite on heikentää etenkin järjestäytyneen tietoverkkorikollisuuden toimintaedellytyksiä. Viime vuosina keskus on kehittänyt kyvykkyyttään verkkorikosten paljastamiseen ja tutkintaan myös tältä osin.

Kyberrikollisuus tulee muodostamaan tulevaisuudessa lähes yhtä ison uhan sisäiselle turvallisuudelle kuin perinteinen rikollisuus, jonka toteuttaminen siirtyy kasvavassa määrin verkkoympäristöön. Tehokas torjuntatyö edellyttää jatkuvaa yhteistyötä turvallisuusviranomaisten kesken, toimivia tiedonvaihtoa koskevia säännöksiä ja kansainvälisiä sopimuksia sekä riittäviä toimivaltuuksia.

Epäasiallinen vaikuttaminen *(hybridivaikuttaminen)*

Valtioneuvoston selonteossa sisäisestä turvallisuudesta (VNS 4/2021) käsitellään muun muassa niin sanotun hybridi- tai informaatiovaikuttamisen kasvua; *Haasteiksi demokratialle ovat nousseet hybridi- ja informaatiovaikuttaminen. Tämä näkyy mm. vaaleihin, poliitikkoihin, tutkijoihin, viranhaltijoihin sekä toimittajiin ja yhteiskunnalliseen keskusteluun aktiivisesti osallistuviin ihmisiin kohdistuvana häirintänä ja maalittamisena*.

Toimijoina voivat olla yksittäiset henkilöt tai henkilöryhmät mutta myös ulkopuolisten toimijoiden rooli voi tulla kyseeseen. Tältä osin tähän liittyvien ilmiöiden ja mahdollisten taustatoimijoiden tunnistaminen - erityisesti mikäli taustalla epäillään olevan Suomen ulkopuolisia toimijoita - on tärkeää.

Eräs huomiota edellyttävä seikka koskee sitä mahdollisuutta, että järjestäytyneitä rikollisryhmiä tai niiden jäseniä käytettäisiin keinona epäasiallisessa vaikuttamisessa jonkin ulkoisen toimijan toimesta. Yhtenä signaalina tästä on venäläisen moottoripyöräkerhon ”Yön Sudet” toiminta Krimin valtauksen yhteydessä, minkä vuoksi kyseinen kerho ja sen johtaja ovat olleet Yhdysvaltojen valtiovarainministeriön sanktiolistalla. Kyseisellä kerholla on havaittu liittymiä Suomeen.

Sisäisen turvallisuuden viranomaisilla tulee olla sekä kyky havaita ja tunnistaa monimuotoiset ja eriasteiset uhat että riittävät voimavarat pitkäkestoisenkin tilanteen hallitsemiseksi. Lisäksi poliisilla ja Rajavartiolaitoksella on ”ensivasteen” torjuntaviranomaisina oltava riittävä tilannetietoisuus sekä valmius torjua tämän kaltaisia uhkia jo ennen mahdollista kriisiksi tulkittavaa tilannetta ja kansallista valmiuden nostoa. Myös epäasiallisen vaikuttamisen osalta voi poliisi usein olla ensimmäinen asian kohtaava viranomainen, mikä tältäkin osin edellyttää sen kyvykkyyden, resurssien ja toimivallan ajantasaisuutta.

Keskusrikospoliisin päällikkö
Poliisineuvos Robin Lardot

Rikosylikomisario
Esikuntapäällikkö Risto Lohi